

УДК 655+33

П.П.Біба, М.М.Масловатий

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ГАЛУЗЗЮ В РЕГІОНІ (на прикладі ВПК Закарпаття)

Послідовна ув'язка галузевих і територіальних аспектів економіки - одна з найскладніших проблем управління. Її розв'язання забезпечує оптимальні пропорції формування господарства як єдиної функціональної системи, сприяє найбільш ефективному використанню ресурсів.

Проблема поєднання галузевих і територіальних інтересів зобов'язана своїм існуванням об'єктивному протиріччю між цілями і завданнями галузі, території і підприємств. Перехід до ринкової економіки змушує адаптуватися до нових умов діючі структури управління як галузі (її підрозділів), так і території.

В нових умовах принципово змінюється управління підприємствами галузей взагалі, і книговидавничим комплексом зокрема. Це зумовлено, по-перше, зменшенням кількості управлінських функцій, що залишилися в галузевих органах управління; по-друге, підвищенням гнучкості методів управління; по-третє, утворенням в галузі підприємств недержавної форми власності. Відбувається послаблення вертикальних зв'язків як важеля управління галуззю. Новий механізм управління підприємствами в галузі і на території ще недосконалий і перебуває на стадії пошуку і становлення. Наслідками цих процесів стали:

відхід від централізованого управління галуззю в межах країни і регіону;

послаблення (втрата) вертикальних зв'язків в управлінні галуззю на всіх рівнях управління;

послаблення горизонтальних зв'язків за межами регіону між об'єктами управління;

зміна характеру горизонтальних зв'язків в самому регіоні, насамперед у зв'язку з конкуренцією між підприємствами різних форм власності.

В контексті даної статті галуззю вважається сукупність підприємств, організацій, установ об'єднаних спільністю випуску (переробки, технології, надання) продукції (послуг) незалежно від форм власності і підпорядкованості. Поняття "галузь" в цьому випадку може бути віднесено і до підприємств, організацій, установ адміністративно-територіального району, а також економічного району, визначеного за іншими ознаками, та їх інфраструктури.

В умовах доринкової економіки підприємства галузі, як ми її визначили, були підпорядковані різним міністерствам і відомствам. Вирішуючи виробничо-економічні питання "по вертикалі", вони були обмежені в усіх діях, і зокрема, в тих, що спрямовувались на виконання зобов'язань перед територією, і не мали можливості ефективно використовувати переваги території або регіону, на яких вони розташовані.

Однією з галузей промисловості, що представлена підприємствами на території всіх територіально-адміністративних одиниць, є видавничо-поліграфічний комплекс (ВПК). В доринковій економіці підпорядкування підприємств багатьом відомствам повною мірою стосувалось цієї галузі.

Зараз однією з проблем удосконалення економічного механізм-

му стає пошук альтернативних структур управління на всіх рівнях господарювання і галузі зокрема. Розглянемо це питання на основі аналізу структури управління ВПК Закарпатської області. При цьому не обійтися без ретроспективи.

До моменту становлення України як незалежної держави ВПК Закарпатської області мав таку структуру (рис. 1). Сьогодні під впливом соціально-політичних змін в суспільстві наведена структура змінилася (рис. 2). Основна відмінність - відсутність партійної власності і поява структури з іншою (суспільною) формою власності. Наведена структура ВПК Закарпатської області не остаточна, і в перспективі перехід до ринкової економіки викличе її подальші зміни.

Границі регіону ВПК, якщо виходити з розповсюдження продукції і контингенту споживачів, не обмежуються територією Закарпатської області. Так, Ужгородський видавничо-поліграфічний комбінат (УВПК) "Патент" займається виготовленням описів винаходів для всієї країни та їх розсиланням. Але продукція УВПК "Патент" має свою специфіку, і тому в ВПК Закарпаття стоїть дещо осторонь. Більшою мірою на визначення границь регіону впливає видавництво "Карпати". Це універсальне видавництво, що працює з авторами Закарпатської, Івано-Франківської і Чернівецької областей і випускає художню, в тому числі для дітей, туристичну, краєзнавчу літературу українською, російською, угорською, молдавською та румунською мовами. Проте за останні роки відбувається постійне скорочення зв'язків в роботі з авторами та у виготовленні замовлень Івано-Франківської та Чернівецької областей (рис. 3, 4).

Продукція підприємств, підпорядкованих обласному управлінню по пресі, і продукція видавництва та друкарні "Закарпаття" використовується, в основному, на території Закарпатської області, хоч час від часу, виконуються замовлення і суміжних областей та держав.

З урахуванням виявлених тенденцій можна стверджувати, що Закарпатська область за характером обслуговування інтересів споживачів з боку ВПК та за тематикою випущеної ним літератури мже вважатися економічним регіоном. (УВПК "Патент" монополіст у випуску специфічної літератури, тому брати до уваги характер її розповсюдження при визначенні границь регіону не можна).

Таке становище є типовим для ВПК більшості областей України. В основному ВПК задовільняє інтереси області, хоча окремі видавництва чи поліграфічні підприємства мають випадкові або відтримують систематичні виробничо-господарські зв'язки зі структурами інших регіонів. Відомча структура підпорядкування ВПК регіону виключала можливість координації дій підрозділів в

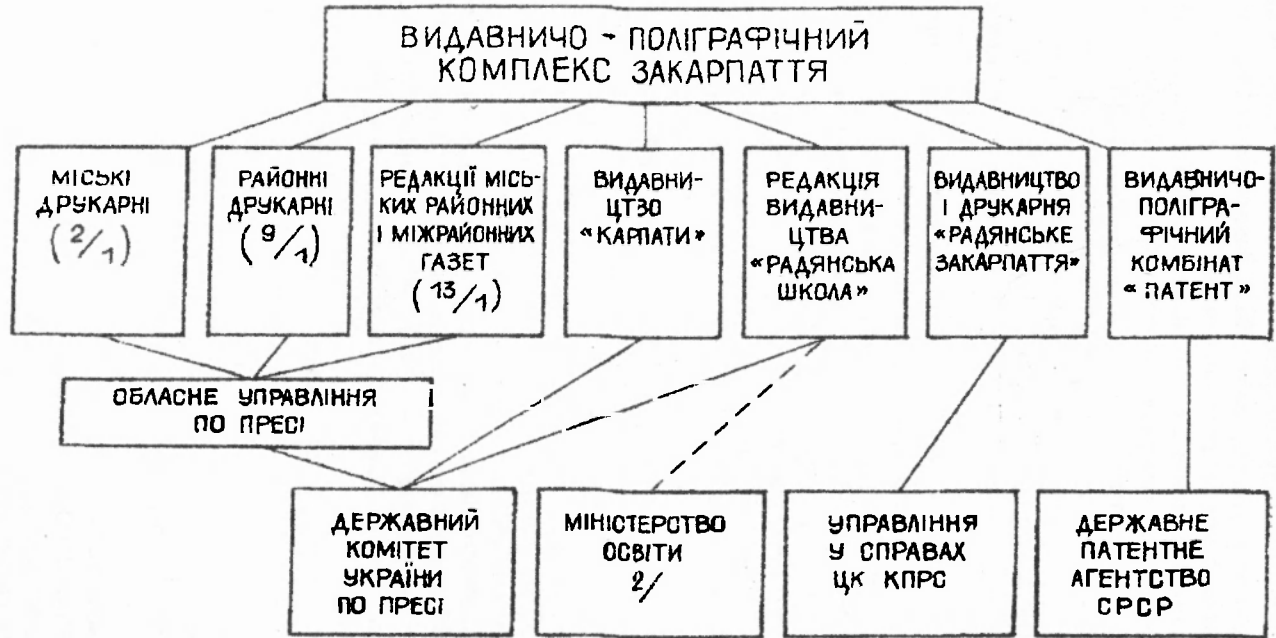

Рис. 1. Характеристика видавничо-поліграфічного комплексу Закарпаття.

- 1) В дужках вказана кількість підприємств.
- 2) Вказана подвійна підпорядкованість, відомча - Державному комітету по пресі, методологічна - міністерству освіти.

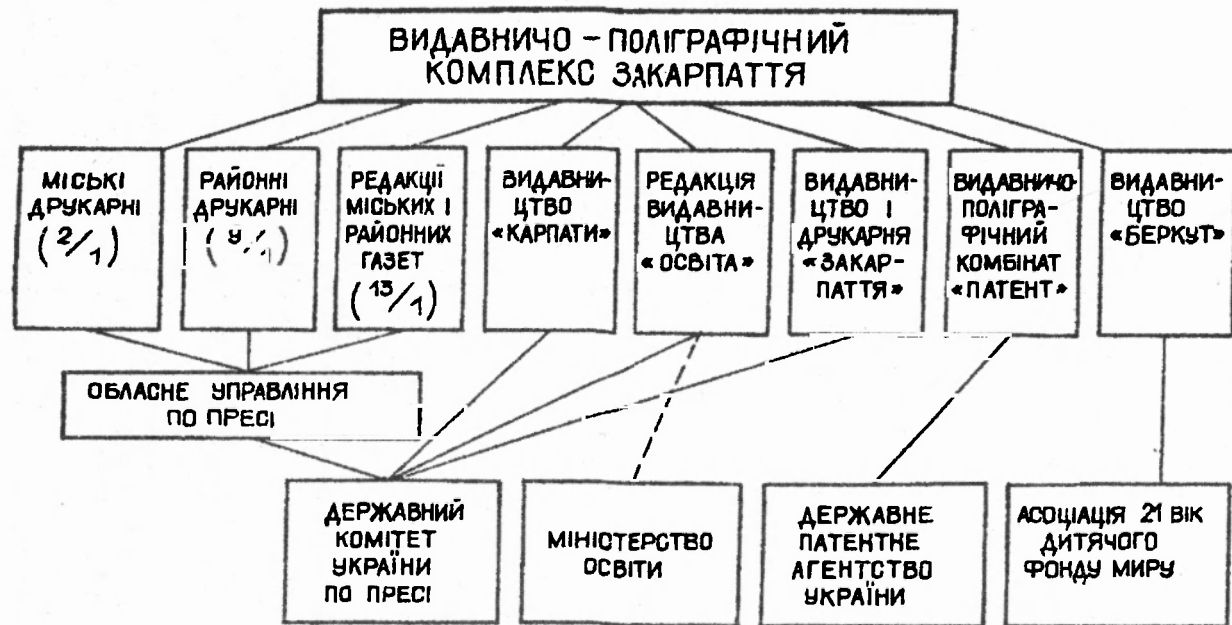

Рис. 2. Характеристика видавничо-поліграфічного комплексу Закарпаття.

1) В дужках вказана кількість підприємств.

2) Вказана подвійна підпорядкованість, відомча - Державному комітету по пресі, методологічна - міністерству освіти.

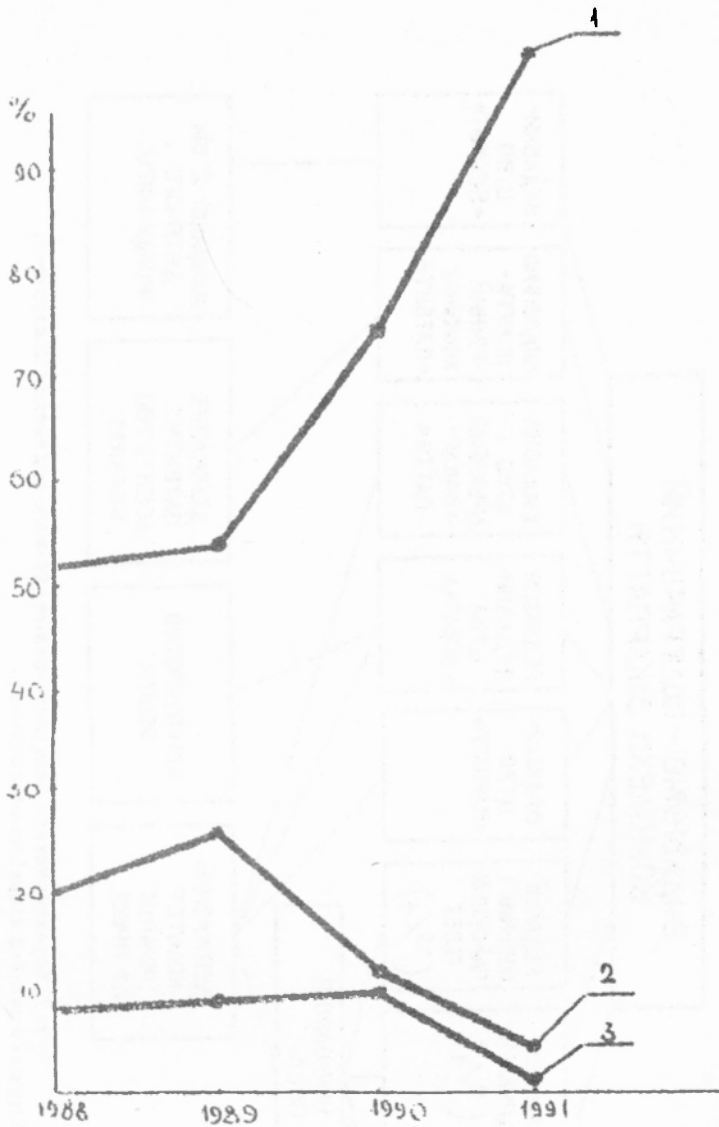

Рис. 3. Динаміка структури видань видавництва "Карпати" на замовлення областей (кількість видань у % до підсумку): 1 - Закарпатської; 2 - Івано-Франківської; 3 - Чернівецької.

галузі. Це приводить до того, що при наявності значних виробничих потужностей на території регіону продукція видавництва регіону виготовляється за його межами. Видавництво "Карпати"

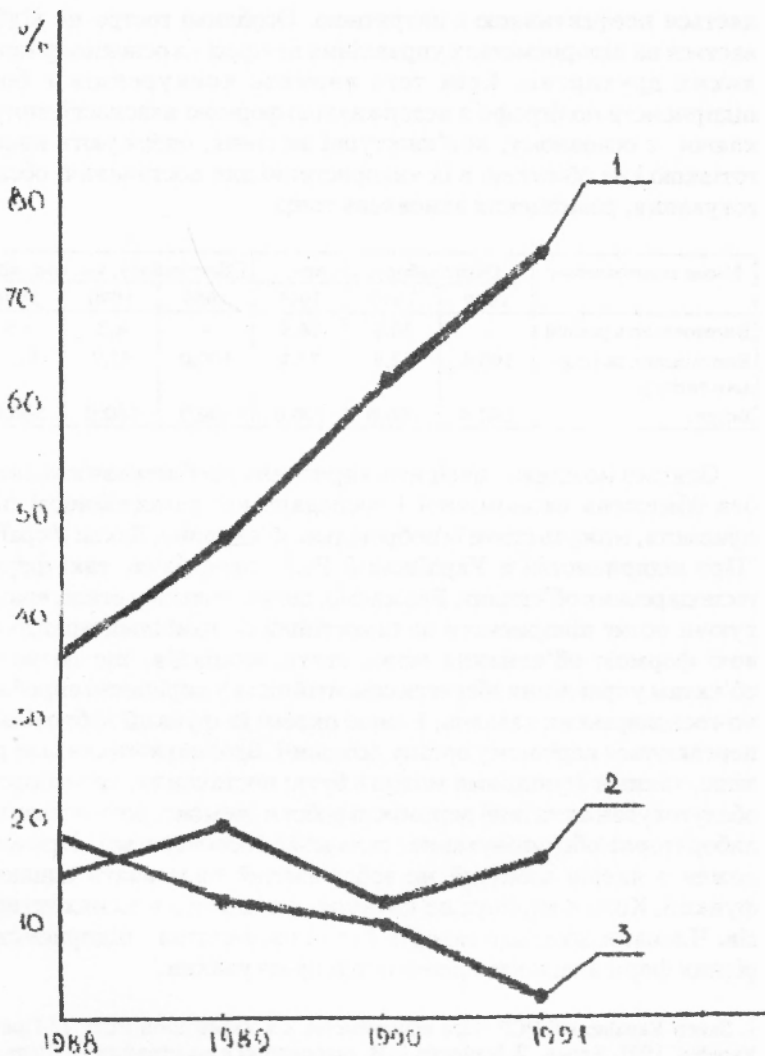

Рис. 4. Динаміка структури тиражів видавництва "Карпати" на замовлення областей (кількість тиражів у % до підсумку): 1 - Закарпатської; 2 - Івано-Франківської; 3 - Чернівецької.

основний обсяг продукції виготовляє за межами регіону (див. таблицю). Крім того, кожне відомство, що входить до ВПК регіону, має свою інфраструктуру: складське і транспортне господарство, відділи постачання і реалізації, цехи і дільниці по розмотуванню паперу, ремонтне господарство та ін.

При переході до ринку дрібна відомча інфраструктура вияв-

ляється неефективною і витратною. Особливо гостро це відбивається на підприємствах управління по пресі - в основному невеликих друкарень. Крім того виникає конкуренція з боку підприємств поліграфії з недержавною формою власності: випускаючи, в основному, кон'юнктурні видання, одержують кошти готівкою і не обмежені в їх використанні для постачання, обслуговування, розміщення замовлень тощо.

Місце виготовлення	Обсяг набору, ум. арк.			Обсяг набору, ум. арк.-відб.		
	1989	1990	1991	1989	1990	1991
Виготовлено в регіоні	-	30,8	26,9	-	4,3	4,9
Виготовлено за межами регіону	100,0	62,9	73,1	100,0	95,7	95,1
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Одним з можливих варіантів вирішення проблеми виживання, без обмежень економічної і господарської самостійності підприємств, можуть стати їх добровільні об'єднання. Закон України "Про підприємства в Українській РСР" передбачає такі форми господарських об'єднань. Вважаємо, що на першому етапі, враховуючи потяг підприємств до самостійності, найбільш привабливою формою об'єднання може стати асоціація, що дозволяє об'єктам управління зберегти самостійність у вирішенні виробничо-господарських завдань, і лише окремі їх функції добровільно передаються керівному органу асоціації. Враховуючи сказане раніше, такими функціями можуть бути: постачання, транспортне обслуговування та інші допоміжні роботи (ремонт, розмотування, лабораторне обслуговування, складське господарство). Причому кожен з членів асоціації не зобов'язаний передавати однакові функції. Кожен вирішує це питання, виходячи з власних інтересів. Членами асоціації можуть бути видавництва і підприємства різних форм власності і різного підпорядкування.

1. Закон Української РСР "Про підприємства в Українській РСР" // Правда України. 1991. 7 трав. 2. Марголін Є.М. Ассоциации в полиграфии // Полиграфия. 1991. № 2. С. 6-7. 3. Масловатий М.М. Издательства в преддверии разывтого рынка // Редактор: сегодня и завтра. М., 1991. С. 25-36. 4. Шнипер Р.И. Экономические методы управления. Новосибирск, 1991.

Стаття надійшла до редакції 15.01.93.